

LJUDSKA PROSVETA IN DELAVSKO VPRAŠANJE

Dr. A. Gosar

S. A. Jovan

LJUDSKA PROSVETA IN DELAVSKO VPRAŠANJE.

Glavne naloge, ki jih ima ~~delavsko vprašanje~~ ljudska prosveta glede delavstva in delavskega vprašanja, lahko razvrstimo v dve skupini. Na eni strani gre za to, kaj mora in more prav pojmovana ljudska prosveta storiti za to, da se delavstvo pravilno včleni v celotni ^{ljudski organizem} narodni organizem, ^{ali} ~~ali oziroma~~ ~~in more~~ ^{in more} ~~prav~~ ~~pejmovana~~ ljudska prosveta storiti za pravilno pojmovanje in s tem tudi za uspešno reševanja modernega delavskega vprašanja in njegovih najbolj perečih problemov. V tem predavanju bom poskusil podati glede obeh teh dveh nalog nekaj ^{splošnih,} osnovnih misli; podrobnejše obravnavanje celega vprašanja bi seveda daleč preseglo okvir kratkega predavanja.

Vprašanje o tem, kaj ^{na j b.} mora ~~in more~~ ljudska prosveta storiti ~~ta~~ za to, da se bo delavstvo pravilno včlenilo v narodni organizem in v njem dobro izpolnjevalo svojo socialno in narodno ~~vse~~ vlogo, obsega zopet dvoje: Na eni strani gre za to, kaj storiti, da bo delavstvo dobilo v družbi tak položaj in vpliv, kot mu po njegovem socialnem pomenu ^{skromno} ~~pravilno~~ pripada, na drugi strani, pa je prav tako važno, kaj storiti, da se bodo delavci svoje socialne vloge in svojih socialnih dolžnosti pravilno zavedeli in jih po svojih močeh vestno in dobro izpolnjevali.

Glede prvega vprašanja moramo reči, da je posebno v takih prehodnih razmerah, ~~kat~~ v kakršnih živimo ravno mi, posebno aktualno in kočljivo. Naša dežela se namreč šele po vojski polagoma industrializira ter izgublja prejšnji pretežno, marsikje kar izključno poljedelski ~~znaj~~ oziroma kmečki značaj. Delavstvo, zlasti industrijsko, zavzema v socialni strukturi našega naroda vedno večji in vplivnejši delež — toda običajna kmečka, tu bi morda še boljše rekli gruntarska

miselnost prejšnjih časov prevladuje kljub vsem spremembam in vsemu razvoju še vedno nele v količkaj trdnejših ljudskih plasteh na deželi, marveč tudi med inteligenco, zlasti vplivnejšo in vodilno. ^{jsi,} Ta miselnost, ki je psihološko sicer povsem razumljiva, pa vendarle nesodobna in zgrešena, je kriva, da velja delavstvo zlasti v očeh premožnejših in vplivnejših ljudi le prevečkrat kot nekaj manjvrednega, ali pa vidijo v njem celo ^{le priložnost} ~~le nekaj~~ neljub, razdiralni element, ki prinaša v družbo in družabno življenje ~~predvsem~~ ^{le} nepotrebne težave, spore in pretrese.

Nasproti tej miselnosti in tem predsodkom ima ~~prav~~ ~~pojmovana~~, zares sodobna ljudska prosveta velevažno nalogo, da prikaže; delavstvo v taki luči, ki pravilno osvetljuje njegov gospodarski in socialni pomen ter posebej tudi njegove težave in pravične zahteve. V tem pogledu ne pomaga noben, ^{po mislih in} ~~pa naj si bo sicer še take~~ ~~pravičen~~ ugovor, češ, delavci so taki in taki, so v svojih zahtevah neumerjeni, bi radi vse zenačili, so preveč nestaljni in nezanesljivi ter

~~bi radi vse izenačili,~~
~~da dovolj denarja, sicer preveč nestalni in nezanesljivi, se~~
~~preveč dovzetni za različne prevratne nazore in gibanja~~
 itd., itd. ~~Vsi ti~~ Taki in podobni pomisleki in ugovori uteg-
 neje biti ^{usoda} marsikdaj in marsikje ~~upravičeni~~ utemeljeni in u-
 pravičeni. ~~pa vendar~~ ^{je} na prvi pogled očitno, da vse te na-
 pake in slabosti ^{delavstva} same na sebi še ne morejo zadoščati, da bi ^{ga}
 smeli in tudi ne, da bi ^{ga} mogli ~~delavstvo~~ brez velike nevarno-
 sti in škode tiščati ~~nekam~~ ob stran in ga tako rekoč izklju-
 čevati od tiste vloge, ~~ki~~ v narodnem občestvu, ki mu po njego-
 vem socialnem značaju in pomenu po vsej pravici gre. ~~Naloga~~
~~važna naloga ljudske prosvete je, da~~ // Prav pojmovana, ~~se~~
 sodobna ljudska prosveta mora v tem pogledu odpitati ljudem
 oči, jim razkrivati dejanske in neizogibne spremembe v ljud-
 ski strukturi, jim bistrirati razum, da bodo nujnost, ~~in~~ smisel
 in pomen tega razvoja ~~pravočasno~~ doumeli ter se mu v svojem
 mišljenju in ravnanju/prilagodili. Samo ob takem razumevanju
 dejanskega družabnega razvoja in pravočasnem prilagoja ^{nju}
 novim razmeram in potrebam ^{in namreč} ~~je~~ lahko izognemo nepotrebnemu

trenja in potresom v družbi. Drugače bomo nujno doživljali, da se bodo vprav tiste ljudske sile, ki imajo v sodobnem go-darskem in družabnem razvoju dejansko največji in najvpliv-nejši delež, obračale proti prav umevanim skupnim interesom in koristim ter bodo prej ali slej ~~stara~~ ^{skrajša} preživelimi in neupravičenimi ostanki starega reda porušile tudi marsikaj, kar je samo po sebi dobro in koristno.

Vse to velja toliko bolj, ker ima delavstvo v moder-dejansko nem družabnem razvoju vse drugačno, večjo in vplivnejšo vlo-go, kot jo ima ~~zlasti~~ ^{in jo more kmet, kalentolc, drugi, stari kmeti,} kmečki stan. Pomisliti je namreč, da ži-oziroma boljše, da živi vsak kmet in celo podeželski bajtar, vi kmečko ljudstvo tudi še danes v zelo veliki meri svoje samolastno ~~in~~ gospodarsko življenje, brez bistvene odvis-nosti od družbe in vsakokratnih družabnih razmer. Delavec, zlasti industrijski delavec pa ^{si} z vso svojo eksistenco nave-zan na tuje podjetje in s tem tudi na družbo in družabne razmere. Zato vidimo, da je imelo delavstvo v velikih indu-strijskih deželah celo tedaj, ko je bilo še brez vseh pravic, vse ~~in~~ prek zatirano in izkoriščano, za trajno vendarle ~~najbolj~~

na stvarni največji in najodločilnejši vpliv/~~na~~ razvoj družabnega življenja in družabnih razmer. Ne, kmetije, temveč industrijsko delavstvo je ~~na~~ ^{in me kak drug status} ~~temu~~ ^{modernemu družabnemu} razvoju svoj pečat.

Ako se ^{stojimo} ~~na~~ ^{na} vlogo delavstva, predvsem industrijskega, v modernem gospodarskem in družabnem življenju in razvoju na ta način ~~predstavimo~~ ^{stajamo}, potem je lahko uvideti, da je pravkar naznačena naloga in dolžnost ljudske prosvete res zelo važna in tudi silno nujna. Zakaj vsaka zamuda na tem področju se bo nujno maščevala, kakor se maščuje ^u ~~na~~ ^{na} svojem lastnem ~~orga~~ telesu zanemariš nevarno bolezen in pustiš, da se razpase po vsem organizmu in ga prične povsod razjedati.

Seveda bi bilo zelo enostransko in površno, ako bi od sodobne ljuske prosvete ~~zahtevali~~ ^{se}, naj odpira ^{le} drugim ljudem oči, da bodo vlogo in pomen delavstva v moderni družbi prav spoznali in cenili. ^{Pravni je} ~~prav tako je~~ ^{važno in nujno} ~~je~~, kot sem že omenil, ^{praktično važno in} delati tudi na to, da se bodo delavci sami prav zavedeli svoje socialne vloge in njene položaja in ~~prava ter~~ ^{ter} njene združenih dolžnosti ~~ezirajo~~ ^{da} jih bodo po svojih močeh

vestno in zvesto spolnjevali. ~~Tudi to ni naseč nič manj po-~~
~~trebno od onega, kar smo ravno kar govorili.~~ Kakor ^{je} namreč ~~vse res, da~~
~~smo, kako~~ drugi, zlasti samostojni sloji delavstvo le preveč-
 krat prezirajo ter mu ne priznavajo istih oziroma enakih
 pravic, kot ^{si} jih lastijo sami, tako ~~lanke~~ ^{hudi} vidimo vse vprek ~~tudi,~~
~~kako~~ se delavci sami ne zavedajo prav svoje ~~najvažnejših~~ te-
 meljne in najvažnejšⁱ socialne funkcije oziroma naloge, kaj
 še, da bi jo hoteli zares vestno in zvesto izpolnjevati. ~~///~~

tem pogledu je bila običajna del^avska vzgoja in izobrazba
~~največkrat~~ Na marksistični strani se je mnogo preveč
~~le prevečkrat~~ prav v jedr^ah zgrešena in napaj^ačna. Omejevala

~~svajanje~~ ~~na~~ ~~z~~ ~~golj~~ ~~enostransko~~ ~~poudarjanje~~ ~~de-~~
 kapitalističnim
 lavskih pravic nasproti/delodajalcem in ^{na razrednem boju, na metenju} ~~družni~~ ~~brez-~~
 obzirne ^{ja} razrednega ^{ja} boju, za njihovo ~~uradni~~ ~~uveljavljenja,~~
 na katoliški strani pa se je le ^{preparato} ~~prevečkrat~~ zadovoljevala
 z golim naglašanjem solidarističnega načela o nujni sta-
 novski vzajemnosti brez ^{pogleda in razumevanja} ~~globlje~~ ^{to pravo} ~~sociološke~~ ~~in~~ ~~mo~~ ~~žitve~~ ~~o~~
 vlog^o in pomen^u delavstva v modernem družabnem razvoju.

// In vendar je za vsakogar, ki le malo pozna dejanski ustroj, organizacijo
 in dinamiko modernega družabnega življenja na prvi pogled
 jasno, da mora imeti delavstvo v tem razvoju posebno važne
~~vlogo in vplivne~~ naloge, ~~skratka važne~~ in vpliv^{no} vlogo. Te
 svoje socialne vloge in ž njo združene~~ne~~ socialne~~ne~~ naloge~~ne~~
 mora delavstvo ^{najprej} ~~prav~~ ~~zavedati~~ ~~jih~~ spoznati ter se
 jih zares živo zavedeti, potem šele ~~ih~~ jih bo znalo
 tudi zares dobro izpolnjevati. ~~Prav zato mora zares sodobna~~
~~ljudska prosveta posebej skrbeti in delati, da se delavstvo~~
~~razkrije in jasno predči njegov pravi socialni značaj in~~
~~pomen.~~ Golo poudarjanje delavskih pravic in prav tako tudi
 golo naglašanje, kako nujno morajo vsi najraznovrstnejši
 stanovi v družbi vzajemno med seboj sodelovati, za to še ~~ni~~
~~kakor~~ ne zadošča. Tu bi bilo treba najprej in najbolj poka-
 zati, kaj ^{so je} ~~delavstvo~~ delavstvo v sodobni družbi, kakšno vlogo ali
 nalogo opravlja ~~je~~ in kakšnega pomena ^{je} ~~je~~ za to, da ^{može} družba ži-
 veti in napredovati. Na drugi strani pa bi bilo potreba prav
 tako pok¹zati, kaj je družba delavcem, kaj ti od nje prejemajo

in kakšne so radb tega tudi njihove dolžnosti do nje.

Šele ob taki kolikor toliko popolni sliki vzajemnih odnosov med delavci in družbo ter njihovega obojestranskega pomena bi bilo mogoče ^{vzbuditi} tudi v delavstvu pravo samozavest na eni in resnično ^{spominjanje njegovih} ~~zavest~~ družabnih dolžnosti na drugi strani.

Vse to ~~pa~~ so naloge, ki zadevajo ^{se jim} v prvi vrsti ~~in~~ le pravo,

sodobnim potrebam in zahtevam ustrežajočo ljudsko prosveto ~~ne more doprineti.~~

II.

Drugo ^{poizkušnje} vprašanje, ki naj bi tu o njem ogovoril, je,

kakor smo videli ^{v tem} kaj mora in more ~~prav~~ ~~pojmovana~~ sodobna

ljudska prosveta storiti za pravilno pojmovanje in s tem

tudi za uspešno reševanje modernega ~~xxx~~ delavskega vprašanja

in njegovih najbolj perečih problemov. To ^{poizkušnje} ~~vprašanje~~ je toliko ^{bolj}

zanimivo in važno, ker ~~krije~~ ~~xxxx~~ ~~xxxx~~ ~~xxxx~~ spremlja to

plati ljudsko prosvetnega dela cela ~~vrsta~~ nevarnosti, zaradi

katerih kaj lahko ^{zade} ~~zade~~ na stranpoti, ^{lahko da} ~~ter na ta način~~ niti

približno ne doseže svojega prvotnega namena. ^{Hal, da se}

in mogoče bi se lahko izboljšalo

Predvsem ne smemo prezreti, da je moderno delavsko vprašanje kljub ~~vsej~~ vsej svoji, v nekem smislu odločilni važnosti v resnici vendarle samo le del celotnega socialnega problema naše dobe. ^{To pomeni} ~~zaradi česar se da le v njegovem okviru, torej kot del celote zares dobro in uspešno reševati. Na ravna posledica tega je,~~ da ne smemo modernega, ~~tudi novega~~ delavskega vprašanja obravnavati in reševati brez ozira na vse ostalo družabno življenje, ~~in~~ njegove težave in probleme. ~~temu moramo~~ ^{Prav} ravno nasprotno, pri vsem govorjenju o ~~temu~~ ^{moramo} najrazličnejših problemih delavskega vprašanja/misliti vedno ~~in~~ na ves družabni organizem in na pravilno vlogo delavstva v njem. ~~To~~ ^Pato ni in ne more biti naloga ljudske prosvete, da ~~z drugimi besedami se to pravilno naloga ljudske prosvete~~ ~~ne~~ ~~bi~~ ~~se~~ ~~zaradi~~ ~~velike~~ ~~aktualnosti~~ ~~moderne~~ ~~delavskega~~ ~~vprašanja,~~ morda enostransko vrgla na njegove probleme in jih obravnavala, ~~brez~~ ^{ne more se} ~~osebnega ozira~~ na vse ostalo družabno življenje, njegove potrebe in težave. Ne, ^{to je prav splošno in ne samo delavsko} prava pojmovana ljudska prosveta se bo morala

v teh rečeh vedno ^{delež} pravih meja, ki jih določa ^{opis na obz} že pojem ljudske, ~~gledsko~~ ~~prosvetno~~ ~~usredno~~ ~~blaginje~~ ~~toraj~~ ~~splošne~~ in ne samo delavske prosvete.

~~Te~~ ^{To} velja toliko bolj, ker je ^{damirni} ~~moderno~~ delavsko vprašanje, zlasti zaradi svoje bistvene zveze z modernim gospodarskim življenjem in njegovimi problemi, silno zamotano in kočljivo. Kdor bi hotel pred širokimi ^{plastni} ~~plasti~~ ljudskimi ^{razredi} ~~razredi~~, zlasti nedelavskimi ^{razredi} ~~razredi~~ z uspehom obravnavati različna najtežja vprašanja modernega mezdnega razmerja, socialnega zavarovanja itd, bi moral vsa ta vprašanja zares do dobra poznati in imeti poleg ^{tega} ~~tega~~ še ^{poseben} ~~izreden~~ dar, da bi znal tudi najtežje in najbolj zamotane reči zares preprosto in vsakomur jasno razložiti. To pa so zahteve, ki jih lahko izpolni le razmeroma neznaten del običajnih prosvetnih delavcev.

Pa tudi ne glede na vse to, bi bilo tako, ^{podrobno} ~~podrobno~~ obravnavanje poedinih zamotanih in kočljivih točk modernega delavskega vprašanja v okviru splošne ljudske prosvete ~~na~~ praktično popolnoma nemogoče, ker bi zahtevalo mnogo preveč časa, in bi morali radi tega zanemariti mnogotera druga, prav

tako važna in aktualna vprašanja. ~~Tako~~ ^{Tako skratka, podrobno} ~~podrobno~~ obravnavanje delavskih vprašanj spada ^{prav povsem bistvo} v področje delavskih strokovnih organizacij, ^{evahs} prav kakor spadajo n.pr. različna strokovna vprašanja s področja kmetijstva v kmečke stanovke ali strokovne organizacije.

Pa tudi še potem, ko smo ljudsko prosveto omejili le na bolj splošno, v nekem smislu načelno obravnavanje ~~moderna~~ delavskega vprašanja, ostane stvar dokaj težka in kočljiva. Nikjer drugje namreč ni toliko nevarnosti, kot ravno pri govorjenju o delavskem vprašanju, da ~~razjemo~~ zabredemo v ~~različna~~ ~~na zgolj sli vsaj~~ pretežno teoretična razglabljanja o stvareh ki imajo v resnici kaj malo praktičnega pomena. Ta nevarnost je toliko večja, ker se ravno na tem področju vedno znova pojavljajo različne ^{socialne} prav v osnovi zgrčene/struje in smeri, n.pr. ^{na drugi strani pa tancemanimo prav tako, kar je najbolj} ^{praktično uaj} ^{bolj pomembno} ^{in perice. //} ki jih kot kristajni in katoličani ne moremo sprejeti, marveč se moramo proti njim boriti. Tako se je zgodilo in tako se da razumeti, da se je velik del vsega krščansko socialnega

^{socialnem in}
^{komunistem in}
^{roma boljševcem,}

zanimanja in dela ~~sukalixokrog~~ zadnjih petdeset let sukal
 v največji meri okrog ra zlični pretežno teoretičnih ~~vprašanj~~
 vprašanj o lastnini, pravični plači, ki naj bi bila hkrati
 družinska, okrog obresti, razrednega boja itd, medtem ko ~~sax~~
~~tu~~ le razmeroma malo, srečujemo ~~zares~~ življenjskih in praktičnih pogledov na moder-
 no delavsko vprašanje in njegove ^{način} probleme ter prav zato tudi
 le razmeroma malo zares uspešnega dela za njihovo reševanje.

V tem pogledu ima ~~saxna~~ sodobna ljudska prosveta, ^{slasti} ~~krščanske,~~
 veliko in važno pa hkrati tudi zares težko in odgovorno na-
 logo, ~~da zares~~ med ljudi in prav posebno ~~še~~ med krščansko
 delavstvo zares zares zdrave, ^{živne} ~~ne~~ teoretične, marveč povsem ^{praktične}
 življenjske nazore o celotnem delavskem vprašanju, njegovem,
 pomenu, in reševanju, ^{potrebno} ~~ter jim pokaže~~ ^{da lahko odkrije} ~~nje-~~
 govo temeljno problematiko in ^{pot} ~~pot~~ k njeni rešitvi, v zares
 praktični življenjski luči. ~~Sax~~ Zakaž samo ljudska prosveta,
 ki bo ^{to storila} ~~v~~ današnjih majavih in prevratnih dneh ~~to~~
~~storila~~ zares dobro izpolni, svojo ~~glavno~~ in najvažnejšo ^{in najnujnejšo}
 nalogo.

logo, da razširi med ljudi zelo ve in žive, ne le zgolj teoretične, marveč povsem praktične življenjske nazore o celotnem delavskem vprašanju, njegovem pomenu in reševanju, ter razkrije njegovo temeljno problematiko in pot k njenemu reševanju v zares praktični življenjski luči. Zakaj samo taka *krščanska* ljudska prosveta, ki bo to storila, bo v današnjih majavih in prevratnih dneh zares *dobro* izpolnila svojo najvažnejšo in najnujnejšo nalogo, ter bo na ta način po svoje pripomogla k temu, da bo pri urejanju modernega ^{*sveta*} ~~sveta~~ krščanstvo dobilo zopet tisto vlogo in tisti vpliv, ki mu/po vsej pravici gre.